

Онопрієнко Оксана

доктор педагогічних наук,

старший науковий співробітник,

Інституту педагогіки НАПН України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ, ЗУМОВЛЕНІ ВИКЛИКАМИ СЬОГОДЕННЯ

Питання якості освіти та якості освітніх результатів нині загострилось і набуло нових сенсів у зв'язку з численними викликами, зумовленими надзвичайними та масштабними за своїми наслідками ситуаціями – спочатку тривалими пандеміями, а потім – воєнним станом у країні. Передбачувано, що результати навчання учнів упродовж двох останніх років погіршувались і, на жаль, динаміка спадання результативності найімовірніше зберігатиметься надалі.

В Інституті педагогіки НАПН України вивчався стан навчальних досягнень учнів за часів пандемії. Це були емпіричні дослідження, які показали, що найбільш вразливими стали запроєктовані типовими освітніми програмами результати читацьких змістових ліній мовно-літературної галузі. Відсутність на початок пандемій у наших учителів досвіду дистанційного навчання змусила їх пріоритетно виділити для опрацювання математику, українську мову, рідше – курс «Я досліджую світ». Уроки читання відійшли на периферію їхньої уваги, часто діти лише одержували завдання для самостійного читання. Розуміючи, що у сучасних молодших школярів взаємодія з книжкою майже завжди поступається ігровим заняттям із цифровим пристроєм, що у більшості дітей практично відсутнє бажання читати, наслідки всього цього негативно позначились на навичці читання. Нами з'ясовано, що чим далі, тим більше виявляється учнів, які навіть у четвертому класі читають по складах. Наприклад, була виявлена розбіжність в одному третьому класі за темпом читання від 50 до 120 слів за хвилину. Є загальновідомим факт, що читання у темпі, нижчому за 60 слів за хвилину, гальмує розуміння текстів. Нерозуміння тексту на пряму негативно впливає на результати навчання інших шкільних предметів.

У травні 2021 року науковці відділу початкової освіти імені О.Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН долучилися до аналізу результатів навчання учнів 4-х пілотних класів НУШ, що досліджували в Інституті модернізації змісту освіти (ІМЗО). Ми мали можливість переконатися, що вади у розвиткові навички читання зумовили проблеми, зокрема, у розв'язуванні сюжетних задач математичної складової тесту навчальних досягнень. Аналіз допущених помилок переконує, що найпоширенішою проблемою стали недоліки в роботі із текстом складеної задачі, що містить просту задачу на знаходження дробу від числа, а саме: учні або не вчиталися у запитання задачі, або випустили його з поля зору (забули) й зупинилися на виконанні першої дії. Припускаємо, що діти вихопили поглядом із тексту символ – дріб, який вирізняється своєю графікою, здійснили необхідну математичну операцію, що

передбачає два кроки – ділення на знаменник і множення на чисельник дроби, й полишили на цьому роботу над задачею, вказавши у відповіді результат першої дії задачі. І таких дітей було близько 78 %. Це лише один епізод, який підкреслив негативний вплив зовнішніх чинників на якість результатів навчання.

У червні 2022 року нами було проведено дослідження особливостей організації навчання у початковій школі в умовах воєнного стану. Його результати засвідчили, що ця організація була неоднорідною, вона здебільшого залежала від ступеню ураження території війною. Складні обставини, безумовно, не сприяли якісному освітньому процесу, отже, негативно позначилися на навчальних досягненнях учнів, на їхньому психоемоційному стані, в цілому, на розвиткові. Як наслідок, ми одержали доволі строкату картину, що відображає міру опрацювання з учнями навчального матеріалу та рівень його засвоєння.

Так, визначаючи обсяг опрацьованого навчального матеріалу, 71,4 % респондентів указали, що був охоплений весь запланований матеріал; 23 % – зазначили, що обирали лише найважливіше; решта опитаних перервали освітній процес у наслідок окупації. Відповідаючи на питання: «Якою мірою, на вашу думку, учні змогли засвоїти навчальний матеріал за II півріччя навчального року?», 32 % учителів засвідчили, що учні цілком засвоїли запланований навчальний матеріал; 62,5 % – переконані, що їхні учні засвоїли навчальний матеріал частково; решта – не змогли повноцінно завершити навчальний рік.

Такі результати, здавалось би, змушують переглянути запланований програмами зміст освіти. Однак, у відкритій частині анкети більшість респондентів зазначили, що здатні самостійно на основі методичних рекомендацій скорегувати навчальний матеріал; необхідно ущільнити програмовий матеріал, враховуючи емоційний стан учнів, пригніченість у них когнітивних процесів, але це буде робити вчитель індивідуально, зважаючи на навчальні можливості своїх учнів.

Дотепер йшлося про об'єктивні чинники, зумовлені обставинами життя. Проте здобуті нами емпіричні дані засвідчують не менш суттєвий фактор, від якого залежить якість початкової освіти. Це – фахова компетентність учителя. Здобуті дані під час моніторингових досліджень, які проводились в Інституті педагогіки спільно з ІМЗО, а також спостереження в освітній практиці початкової школи, сформували стійке переконання у тому, що з набуттям чинності Концепції НУШ змінилися на краще, збагатилися переважно атрибутивні складники діяльності вчителя, як то дидактичні прийоми, окремі форми роботи на уроці, які повсякчас називають «новими методиками навчання». Водночас більшість учителів продовжують навчати дітей хоч і за новими підручниками, але за застарілими методичними системами. У масовому досвіді вчителів все ще переважають пояснювально-ілюстративні методи навчання, тоді як і Концепція НУШ, і сучасний світ потребують якнайширшого залучення учнів до самостійного відкриття знань за допомогою проблемно-пошукових, дослідницьких методів навчання. Тут явні недопрацювання служб,

які супроводжують впровадження НУШ, адже ті курси, що пропонувалися вчителям, здебільшого стосувалися так званих фонових питань освіти, але не предметних методик.

У зв'язку із зазначеним маємо таку пропозицію, яка, на наш погляд, може покращити наявний стан. Це сертифіковані курси із сучасних методик навчання предметів мовно-літературної, математичної, природничої галузей. Для їх проходження потрібне матеріальне стимулювання вчителів, які завершать курси і одержать сертифікат. Вважаємо, що ці заходи дозволять оперативно реагувати на ситуацію, що склалася в початковій освіті.